

ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪЗРАСТТА НА ИЗВЪРШИТЕЛЯ НА ИЗКЛЮЧИТЕЛНО ТЕЖКО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ПРИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ НА ДОЖИВОТНИЯ ЗАТВОР БЕЗ ЗАМЯНА В БЪЛГАРСКАТА СЪДЕБНА ПРАКТИКА

доц. д-р Ива Пушкарлова-Гочева

Съгласно чл. 38, ал. 2 от НК най-тежкото наказание доживотен затвор без замяна не може да бъде наложено на човек, който при извършване на изключително тежко престъпление не е имал навършени 20 години, а ако е военослужещ или престъплението е извършено във военно време, е бил непълнолетен. Формулата е заимствана от режима на смъртното наказание след 1951 г. и ограничава приложението на максималната държавна репресия с оглед лично качество на субекта. В основата ѝ стои разбирането, че, при равни други условия, младата възраст е непосредствено свързана с потенциали за личностова промяна и обратимост на проявените чрез деянието престъпни стратегии. Това законово решение ограничава рисковете от прекомерна суровост на съда, като не позволява да бъде правен извод за непостижимост на целите на наказанието независимо от тежестта на извършеното (чл. 38, ал. 1 от НК).

Извън тази формална забрана застават голям брой практически въпроси. Те определят изследователския интерес към **отдаваното в практиката индивидуално значение на достигнатата минимална възраст, на граничната възраст (около прага от 20 години) и на напредналата възраст**, както и на връзката им с редица други обстоятелства при индивидуализацията на най-тежкото наказание.

Съществен е въпросът дали **твърде младата и твърде зрялата възраст, които традиционно се възприемат от съдилищата като смекчаващи обстоятелства, могат да създадат в практиката самостоятелни прагове, допълнително ограничаващи прилагането на доживотния затвор без замяна.**

Установяването на смекчаващо обстоятелство е пречка да бъде наложена най-тежката възможна мярка – такова е правното значение на признаването му за смекчаващо съгласно чл. 54, ал.2, пр. 1 от НК. Систематичното тълкуване на тази норма с чл. 38, вр. с чл. 37, ал.2 от НК показва, че необходимо условие за изключителност е именно липсата на смекчаващи обстоятелства. В този смисъл практиката съдържа множество примери¹, част от които касаят конкретно възрастта². Възрастовият профил на осъдените на доживотен затвор без замяна, обаче разкрива, че над 1/3 от тях не са изпълнили 26 години към датата на провинението. Както доживотният затвор без замяна, така и смъртното наказание са налагани на извършители на минималната допустима възраст. В повечето случаи при определянето на тези наказания младата възраст е или премълчана в мотивите на съда, или

¹ Обстоятелства, които са **самостоятелни основания, изключващи извод за непоправимост**, са чистото съдебно минало, наличието и на добри характеристични данни наред с лошите, подкрепяща просоциална семейна и приятелска среда, критично отношение към извършеното, оказано съдействие при разследването, полагането на труд или на грижи за близки, формирането на дееца в криминогенна среда (Р № 511/17.11.1980 г. по НД № 517/1980 г., I НО на ВС; Р № 267/11.07.1983 г. по НД. № 272/83 г., II НО на ВС; Р № 511/17.11.1980 г. по НД № 517/1980 г., I НО на ВС; Р № 267/11.07.1983 г. по НД. № 272/83 г., II НО на ВС; Присъда от 15.11.1994 г. на ОС-Пловдив по НОХД № 112/93 г., Присъда от 12.06.1991 г. на СГС по НОХД №207/1990 г., Присъда на ОС-Шумен по НОХД № 58/95 г., в сила от 18.04.1997 г.).

² Р № 511/17.11.1980 г. по НД № 517/1980 г., I НО на ВС: „Подсъдимият е млад човек - на 25 години. Не може за такъв млад човек да се приеме, че няма никакви изгледи за неговото превъзпитаване“. Аналогично, по отношение на съучастници на 22 и 24 години (Решение № 387/15.01.1997 г. по НД № 170/1996 г. на II НО на ВС).

зачетена само формално като смекчаващо обстоятелство, без реално да се отрази на избора на наказание. Предпочитането на по-лекото наказание от своя страна рядко е обосновано само с едно смекчаващо обстоятелство, а още по-рядко то е единствено възрастта на дееца.

При изследване на постижимостта на целите на наказанието с по-леко (чл. 38, ал. 1

от НК) съдебната практика изисква да бъдат демонстрирани обстоятелства, характеризиращи отрицателно личността на дееца *по принцип*, а не само във връзка с извършеното³. Възрастта е задължителен участник в този комплексен и конкретен анализ с важно значение за крайните изводи.

Нейното напредване е бъдещо сигурно събитие, с което традиционно се съобразяват

прогнозните ефекти на наказанието⁴.

От нея зависи преценката на редица поведенчески стратегии и изяви на дееца. Тя има отношение към социалния опит и влияе на мотивацията и рационалността на поведението при изпълнение на престъплението и след него. У по-млади хора с неизграден и търсещ характер тези изяви могат да са проява на инцидентни и временни етапи от развитието на личността. Възрастта понякога е свързана със закономерни житейски кризи. Такава например настъпва около 21-22-та година (най-голямата група осъдени), когато младежът започва своя самостоятелен живот и социалните роли, в които влиза, се променят и разнообразяват, създавайки поведенчески предизвикателства.

Възрастта влияе на изводите за въздействието на средата върху поведението на дееца и на очакването поведението да се промени при изолиране от обкръжението му. Колкото по-млади са извършителите, в толкова по-голяма степен както тяхното престъпно минало, така и бъдещето им зависят от актуални външни влияния. Младата възраст при извършване на тежко престъпление е безспорен показател за негативни условия на отглеждане. **Когато те са забавили развитието на дееца, формалната му възраст не съответства на реалната психична зрялост.**

Анализът на житейските истории на осъдените често разкрива събитийна монотонност, повърхностно социално общуване, бедни и травматични душевни преживявания и примитивни дезадаптивни стратегии за справяне (алкохолизъм, агресия). При такава едностранност и безкритичност на житейския опит е възможно при съответно поправително третиране, заместващо криминогенното, ресурсите на неукрепналата личност да се ангажират успешно в интегриране на законосъобразни поведенчески модели. Във всеки случай това е нормалното очакване при обичайната тежка престъпност. В изключителните случаи обаче формираните при контакта с отрицателната среда

³ Напр. Решение № 482/1988 г. по НД № 502/1988 г. на I НО на ВС.

⁴ Р № 515/19.12.2012 г. по НД №1070/2012 г. на II НО на ВКС („възрастта на дееца винаги се съобразява при решаване на въпроса за размера на наказанието“). Р ЕСПЧ от 17.01.2012 г. Делото „Винтер и други с/у Обединеното кралство“, Жалба № 66069/09, Р ЕСПЧ от 10.4.2012 г., делото „Бабар Ахмад и други с/у Обединеното кралство“, Жалба № 24027/07 („Националният съд трябва да има възможност да зачете младата възраст като смекчаващо обстоятелство, когато налага доживотно наказание.)

личностови разстройства и интелектуални дефицити минимизират ресурсите за промяна и изграждат бързо ескалиращи престъпни модели с непредсказуема обратимост. **Ранно проявеният изключителен престъпник може да не реагира на репресията според очакванията.**

Подобни въпроси възникват и при напреднала възраст на дееца. За разлика от Наказателния закон от 1896 г., чийто чл. 59 ограничава налагането и изпълнението на смъртно наказание спрямо лица, навършили 65-годишна възраст, законодателството след 1951 г. не предвижда горна възрастова граница за налагане на най-тежкото наказание. Това също задава редица въпроси: до каква възраст е целесъобразно налагането на безсрочно наказание и как се прогнозира ефектите му при ограничена очакваната продължителност на изтърпяването му, очакван спад на ресурсите за промяна и другите свързани с остаряването изменения в личността и здравословното ѝ състояние.

Настоящият анализ предлага някои разсъждения по така поставените въпроси на основата на 12 подбрани случая от практиката по индивидуализация на различни по вид наказания за извършени тежки и изключително тежки престъпления от извършители. Целта му е да подпомогне рационалното и информирано правораздаване при разграничаването на изключителния престъпник от обикновения извършител на тежки престъпления, когато възрастовите особености на дееца създават трудности пред такова разпознаване.

1. Налагане на най-тежкото наказание на извършители на минималната възраст

Настоящото изследване констатира **два случая** на наложен доживотен затвор без замяна на младежи, които нямат навършени 21 години при извършване на деяния (все квалифицирани грабежи). И в двата случая **възрастта не е коментирана** от съда с оглед прогнозата за поправяне на дееца и постижимостта на целите на наказанието.

1.1 Първият случай настъпва скоро след въвеждането на доживотния затвор без замяна. Възрастта на дееца не е обсъждана изобщо⁵. Деецът бил студент, завършил с отличие английската гимназия в София и приет в специалността „международни икономически отношения“ в УНСС. На 10.07.1998 г. в София отнел от обменно бюро валута, равностойна на 3656 лева, като умъртвил охранителя с осем изстрела в главата и касиерката с изстрел в главата и гърдите.

Бил дете на разведени родители, отгледан от майка си и втория ѝ съпруг. Месец след постъпване в университета го напуснал, а после се отделил и от семейството си, като в периода преди престъплението живял по хотели. Страдал от смесено личностово разстройство с преобладаване на шизоидни и антисоциални характеристики.

Съдът приел, че младежът е непоправим. Той се позовал на „множество обстоятелства“, включително „данните за личността“, но не посочил с кои от тях конкретно свързва представи за особена опасност на подсъдимия. Сред тях открил добри характеристични данни и чисто съдебно минало, които извел като смекчаващи. Видно от наложеното наказание обаче, не ги зачел като такива и не изразил съображения за това⁶.

⁵ **Присъда от 19.12.2000 г. на СГС по НОХД №1449/1999 г.**

⁶ Съдът извел непоправимостта още от: тежестта на извършеното (не уточнил обаче кои от фактите на престъплението го правят значително по-тежко от обичайните случаи на грабеж, придружен с убийство, като не анализирал и личността на жертвите); процесуалното поведение, „квалифициращо се като ненапълно адекватно и съответно на сериозността на процеса“ (вероятно съдът има предвид отказа на подсъдимия да дава обяснения и забраната му адвокатът му да пледира, което е израз на негови процесуални права); опитите

Случаят е характерен с липсата на съдебен интерес към отключващите престъпната дейност фактори. Съдът се е задоволил с констатацията, че „причините за извършване на деянието се коренят в желанието на подсъдимия да се облагодетелства по неправомерен начин, в ниския праг на морално-волевите му задръжки и незачитането на човешкия живот”⁷. Формулата е приложима към всяко користоно посегателство над човешки живот и никак **не дава представа за индивидуалните причини**, поради които един до момента социално успешен младеж внезапно извършва тежко престъпление. Изясняването на причините за рязката промяна в поведението му от просоциално в антисоциално е от решаващо значение за оценката на мотивационния механизъм на извършеното и стабилността на проявените чрез него нагласи. Възрастта в такива случаи изисква повишено внимание и следва да се преценява и с оглед спецификата на житейския период, свързан с началото на самостоятелния живот на дееца.

1.2 Във втория случай деецът извършил престъплението половин година след навършване на 20 години. Роденият на 24 май извършител останал с формално начално образование, без работа и с навици да харчи социалните си помощи за алкохол. Бил осъждан четири пъти за кражби, два от които като непълнолетен. На 13.12.2005 г., след като „изпил“ получените същия ден помощи, влязъл в дома на 70-годишен трудноподвижен и недовидещ самотно живеещ човек да краде конска амуниция (на стойност 30 лв). Старецът се събудил, познал нападателя и опитал да се защити с бравда. Деецът го умъртвил с два удара с нож във врата и с множество удари с бравдата, съблякъл тялото, разпорил го от корема до врата, извадил вътрешностите, отсякъл десния крак при глезена и го взел със себе си. Малко по-късно проникнал с взлом в магазин, от който откраднал вещи за 667 лв., прибрал се и „се наспал много хубаво”⁸.

Добричкят съд намерил само отегчаващи обстоятелства (предходни осъждания, лоши характеристични данни, проявена особена жестокост, бездушие, садизъм при и след извършване на престъплението, множеството нанесени с голяма сила удари и последвалия спокоен сън). Според него подсъдимият категорично не съжалява за извършеното въпреки изразеното разкаяние. **Възрастта е коментирана единствено с оглед липсата на формални пречки за налагане на най-тежкото наказание.** Диссоциалното личностово разстройство и граничните интелектуални възможности не са обсъждани въпреки настояването на защитата.

1.3 Значимо сравнение предлагат два случая от периода на налагане на смъртното наказание.

През 1989 г. Плевенският военен съд намерил за непоправим 19-годишен военнослужещ, който в нетрезво състояние на 17.07.1989 г. безпричинно умъртвил с брутален побой случайно срещната на междуселския път към поделението непозната 65-годишна жена, която се прибирала след работа на полето⁹. Преди деянието отказал да работи на обекта, на който бил разпределен, и без повод нападнал граждански работник, който му обърнал внимание, че става агресивен, когато пие. Деецът страдал от личностово разстройство, което го обезчувствявало към чуждите страдания. Пред съда признал, че бил имал потребност да набие някого, за да се успокоял.

на подсъдимия да избяга от ареста; и липсата на „каквото и да било отношение към извършеното” (естествено следствие от процесуалното мълчание на подсъдимия).

⁷ Присъда от 19.12.2000 г. на СГС по НОХД №1449/1999 г.

⁸ Присъда №31/24.10.2006 г. на ОС-Добрич по НОХД №397/2006 г.

⁹ Присъда №340/10.11.1989 г. на ВС-Плевен по НОХД №340/1989 г.

Съдът индивидуализирал смъртното наказание при изключителен превес на отегчаващите обстоятелства – двукратно предишно осъждане за отклонение от военна служба, неефективност на миналите наказания, неполагане на труд като цивилен, негативна известност по местоживеене, недисциплинираност като военнослужещ (злоупотреба с алкохол, многократни нарушения, побои, напускане на работни обекти и на поделението). Изключителната опасност на деянието е извлечена от струпването на четири квалифициращи признака.

Съдът оценил личностовото разстройство, формирането в неблагоприятна семейна среда, проявената известна критичност към стореното **и младата възраст** като смекчаващи, но реално не ги зачел. Изводът за непоправимост извел основно от наблюдението за ескалация на престъпната дейност и неповлияност от наказанията за бягствата от казармата, макар те да са били леки (около 1 година лишаване от свобода) и от изтърпяване на второто деецът да бил условно предсрочно освободен. Съдът приел, че подсъдимият е „злобен и жесток”, с изключително ниско обществено и правно съзнание, утвърдени престъпни навици, нихилистичното отношение към човешкия живот, агресивен характер и решителност при осъществяване на престъпни цели независимо от последиците, като под въздействието на алкохол сам търси и създава поводи за нападение.

Смъртното наказание не е изпълнено поради влизане в сила на мораториума през юли 1990 г. По повод отмяната му през 1999 г. **осъденият става единственият измежду 22-мата осъдени на смърт, който е помилван направо на доживотен затвор.** Основанието за тази милост е именно **младата възраст**.

Над четвърт век по-късно органите по изпълнение на наказанието дават силно негативна характеристика за осъдения. Затворите, между които е периодически местен, съобщават за „утвърден стереотип за нарушаване на реда”, емоционална неуравновесеност и агресивност, използване на различни стратегии за натиск (заплашване, гладни стачки, подстрекателство към неподчинение, демонстративни самонаранявания, компрометиране на служители и др.), многобройни наказания. Корекционен процес не тече, като с времето стойностите на рисковете от рецидив и вреди нарастват.

1.4 През 1993 г. Ловешкият съд осъдил на смърт 21-годишен младеж за рецидивна съвкупност от взломна кражба на телевизор от местното училище и два грабежа, извършени нощем от домовете на възрастни жени, които убил садистично (с побой, душене и наранявания с нож)¹⁰. Месеци по-рано се уволнил от казармата и заживял при майка си, прекарвайки времето си в пиене и безделие. Като непълнолетен бил осъждан за кражби. Преди това някак завършил начално училище, но целият му живот според съда бил „низ от антисоциални постъпки”. Диагностициран по време на процеса с диссоциално личностово разстройство и лека умствена изостаналост. Съдът го определил като „особено опасна личност”, на която не следва да бъде предоставена възможността да върши нови престъпления, като не обсъдил психиатричния статус и възрастта.

Осъденият е помилван на доживотен затвор без замяна през 1999 г.

¹⁰ **Присъда 22/17.09.1993 на ОС-Ловеч по НОХД № 60/1993 г.** И трите престъпления са извършени през октомври 1991 г., като между двата грабежа изтекли десетина дни. При втория, извършен по време на режим на тока, запалил тялото със свещта, с която убитата си светела, и предизвикал пожар. По-късно пред съда упорствал, че бил придружаван от свой неидентифициран приятел. Особено характерно за този извършител е избождането на очите на жертвите в края на процеса на умъртвяване или непосредствено след него.

Въпросът, илюстриран с описаните четири случая, е не толкова дали съдът житейски правилно преценил като непоправим твърде млад човек, а как е мотивирал този извод предвид ранната възраст на подсъдимия.

2. Отказ от налагане на най-тежкото наказание поради младата възраст на дееца

В практиката отсъства ясно очертан възглед приблизително до каква възраст поправимостта на дееца не е изключена, което се дължи и на нееднозначното третиране на възрастта¹¹. В продължение на десетилетия съдилищата отказват да придадат предварителна стойност на каквито и да било обстоятелства при определянето на най-тежкото наказание и поддържат висока индивидуалност на анализа на поправимостта на дееца, настоявайки на неговата комплексност. Полученото в резултат на това разнообразие

от съдебни подходи разгръща широко поле за размисъл – непоправимостта действително обуславя ранна, ярка и ескалираща криминална изява, която не се влияе от съдържащи фактори, но обратното не винаги е

вярно. Така редица съдебни решения позволяват да се открие тенденция на умереност, избягваща категоричните изводи при млади извършители.

2.1 През 2010 г. най-тежкото наказание е отказано на 20-годишен студент в IV курс, който през нощта срещу 6.03.2009 г. умъртвил своя 21-годишна състудентка с удари с нож по цялото тяло в хода на насилствено блудство с множество травми, последвано от некрофилни действия с тялото¹². Пред съда изложил фантазна версия за тайна сексуална

¹¹ **Най-тежкото наказание** е наложено при формално преценяване на възрастта като смекчаващо обстоятелство по отношение на извършители на 24 години (Присъда от 8.12.1994 г. на ОС-В. Търново по НОХД № 222/1994 г., Присъда № 39/11.07.1996 г. на ОС-Кюстендил по НОХД № 68/1995 г.), 27 години (Присъда №112/02.04.2013 г. на СГС по НОХД №4671/2012 г.), 30 години (Присъда № 100 или 106/16.07.2008 г. на ОС-Бургас по НОХД № 139/2008 г.); както и без коментар за възрастта на извършители на 22 години (Присъда №15/11.03.2003 г. на ОС-Велико Търново по НОХД №345/2002 г.), 23 години (Присъда № 14/16.04.2004 г. на ОС-Сливен по НОХД №141/2004 г.), 24 години (Присъда №39/12.03.1996 г. на СГС по НОХД № 382/94 г.). В практиката върху **доживотния затвор** възрастта не е зачетена по отношение на 20-годишен извършител (Присъда № 6/24.03.2000г. на ОС-Видин по НОХД №457/1999г), зачетена е по отношение на 23-годишен (Присъда №50/22.03.2005г. на ОС-Бургас по НОХД №1/2005г.), а на 21-годишен съдът наложил наказанието „въпреки”(?) нея (Присъда № 99/25.06.2002 г. на ОС-Варна по НОХД №1908/2001 г.).

¹² Извършителят отдавна безуспешно търсел интимност с пострадалата, която поддържала с него добри приятелски отношения. Съдът отчетел положителните характеристични данни за нея (мила, отзивчива, добродушна, усмихната), предстоящия ѝ брак, консервативна ценностна система и сексуална въздържаност, житейска насоченост към образование, семейство, изкуство и професионално развитие, наличие на близка приятелска среда, изключителна привързаност в семейството. Деецът проникнал в хотелската ѝ стая под предлог, че поради скарване с баща си имал нужда да пренощува извън дома си. Извършеното е специфично с нанесените многобройни и разнообразни тежки наранявания, причинени с различни предмети и по различни начини, с направените от дееца снимки на местопрестъплението с личния му телефон (в паметта на

връзка с пострадалата, поддържана от нея поради потребността ѝ от интимност в отсъствие на официалния ѝ годеник. Престъплението било извършено от непознат, докато подсъдимият бил спял, като самият той при пробуждането си бил свален в безсъзнание от удар в тила.

Извършителят произхожда от привидно хармонично семейство на високо образовани и авторитетни родители, в което има по-малка сестра. Психологичната експертиза открива дисхармоничност и конфронтация в семейните отношения и дефицити, свързани с недостиг на родителска обич и внимание, които направили особено значима за дееца потребността от социално одобрение и харесване. Той завършил с отличие училище, проявявал разностранни интереси и увлечение към литературата и поезията, и бил спортно и социално активен, но на фона на повишена самооценка, недостатъчно саморазбиране и прекомерна вискателност към другите. Вещите лица го описали като емоционално резистентен, болезнено докачлив при критика, с умения да имитира толерантност, съпричастност и социална приемливост.

Съзряването му изобилствало на системни прояви на жестокост срещу връстници, в които могат да се открият отделни акценти от изпълнителното деяние – нанасяне по незначителен повод на яростен побой, достигащ до средна телесна повреда, причиняване на изгаряния, насилствено отнемане на вещи, всички извършвани с елемент на наслада от причиненото унижение и страх. Поради ефективната защитна намеса на родителите тези действия останали несанкционирани или формално санкционирани с меки възпитателни мерки по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, докато на 15-годишна възраст деецът все пак бил осъден за грабеж.

Според вещите лица деецът е с ниски адаптивни възможности и нарушен самоконтрол, но все пак с добра годност за социално приспособяване и потенциална овладимост на импулсивността.

При индивидуализацията Варненският съд изрично коментирал **младата възраст** като смекчаващо обстоятелство и подчертал нейната граничност от перспективата на чл. 38, ал. 2. Обсъдени са както положителните характеристични данни за дееца и настъпилата реабилитация, така и отрицателното мнение на познатите му. Като отегчаващи са приети послесмъртните наранявания, снимането на тялото и изнасянето на вещи на пострадалата. Съдът приел, че извършеното сочи на „съвсем реална и изключително завишена“ опасност на подсъдимия, поради което „наказанието следва да го изолира задълго“¹³. Мотивите на този прецизно мотивиран акт ясно очертават типичното за наложеното наказание доживотен затвор отсъствие на категорично предположение за поправимост или непоправимост на дееца¹⁴.

От същия период е друга присъда на същия съд, в която са възпроизведени същите аргументи за индивидуализация, но е наложено по-тежкото наказание. Основна разлика е

който са открити и снимки на убити котки и мъртви човешки ембриони), със заблуждаващото му включване в разговор по скайп, започнат от жертвата с нейния годеник, и изнасянето на множество вещи от стаята, вкл. мобилния телефон на убитата.

¹³ Присъда № 28/26.02.2010г. на ОС-Варна по НОХД № 902/2009г.

¹⁴ Близо пет години след началото на наказанието затворът описва осъдения като емоционално хладен, циничен, непредвидим, с потисната и прикрита емоционалност и трудна адаптация към затворната среда при ясно изразен стремеж към крайности и привидно уважение към правилата. Акцент в характеристиката е самонадценяването на умствените му способности. Въпреки честите контакти с близките, отсъства емоционална връзка с тях, а отношението към майката е силно отрицателно при отказ на осъдения да обсъжда мотивите за това.

възрастта на дееца, който към датата на първото от двете престъпления, за които е осъден, бил 32-годишен¹⁵.

2.2 Особено характерен случай на ранно криминализирана личност, за която престъпното поведение е парадоксална стратегия за личностово израстване, е разглеждан през същата 2010 г.¹⁶

Извършеното е съвкупност от предумишлено убийство с користна цел и палеж на значително имущество. Наказанията и за двете престъпления са определени при превес на отегчаващите обстоятелства. Като такива Хасковският съд приел трайно изразените престъпни навици на дееца и ясно изразените му нагласи за извършване на тежки престъпления против личността, случайния избор на жертвата при пълно равнодушие към живота и съдбата ѝ, хладнокръвния и непоколебим начин на изпълнение на престъплението с внезапно застрелване в гръб, многобройните добре обмислени предкриминални и посткриминални действия за осигуряване на безнаказаност. Палежът е със завишена опасност поради предназначението му да заличи следите от убийството, а убийството е изключително тежко поради съчетанието на квалифициращите обстоятелства с упоритото намерение за умъртвяване на човек изобщо¹⁷.

Личната опасност на подсъдимия е изведена от ескалацията на престъпната дейност от кражба през фалшифициране на парични знаци до убийство, като прилаганата в миналото репресия според съда не само не овладяла престъпния стереотип, но престоят в затвора бил дори използван от дееца за затвърждаване на стари и придобиване на нови престъпни умения.

Единственото младата възраст възпряла съда да наложи най-тежкото наказание. Той приел, че доживотният затвор е достатъчен¹⁸.

¹⁵ Присъда № 62/13.05.2009г. на ОС-Варна по НОХД №1873/2008 г. На 22.05.2000 г. (2 месеца след излизане от затвора) и на 20.02.2004 г. деецът отвел с незаконното си такси всяка от пострадалите (студентки по на 21 години) извън града, където ги изнасил и убил. Започнал престъпната си дейност като непълнолетен през 1986 г. и бил осъждан за кражби и отнемане на автомобил. Съдът не намерил смекчаващи обстоятелства, като отказал да третира като такова дисоциалното личностово разстройство на дееца, обуславящо непредсказуемо поведение, обърканост, емоционална резистентност и липса на емпатия.

¹⁶ Присъда №78/12.04.2010 г. на ОС-Хасково по НОХД №112/2009 г. На 21.06.2006 г. психично здрав несемеен 25-годишен мъж с основно образование застрелял шофьора (30-годишен баща на двама сина) на наетото от него и негов приятел до съседно село такси, изоставил тялото край пътя и запалил автомобила в едно лозе. Отнел мобилния телефон на убития и дребна сума, която бил платил за превоза. Бил реабилитиран за кражба по привилегирован състав, която извършил на границата на пълнолетието си, и току-що бил изтърпял лишаване от свобода в Германия, където 2 години по-рано бил осъден за разпространение на неистински парични знаци. Пред съда упорито отричал да е посегнал на шофьора и изложил версия, уличаваща придружаващия го приятел (освободен от затвора малко преди дееца), когото деецът увещавал да се признае за виновен срещу пари и жилище.

¹⁷ След завръщането си в България деецът бил заявил на свидетел, че „вече бил готов да отнема човешки животи”. Решението за това бил взел в германския затвор, където проявявал интерес към начините за извършване на тежки престъпления, вкл. отвлечения и убийства, и способите за доказването им (вкл. възможността по биологични следи да бъде установен извършителят, балистични експертизи, начините за издирване на лице, доказателствената стойност на показанията на очевидец, ако няма други доказателства), функционирането на затворническата система, цената на наркотични и взривни вещества и др.

¹⁸ Две години след влизане на присъдата в сила данните за затворника описват сериозни съпротиви срещу корекционния процес, обусловени от упорито отричане на авторството на извършеното, отхвърляне на отговорността за него, придържане към усвоените криминални стратегии и нагласи. Непосредствен и висок е рискът от посегателство срещу личността на други затворници. Профилът е типичен за осъдени за тежки престъпления и на този ранен етап на изпълнение на наказанието липсват признаци за непоправимост.

3. Налагане на доживотен затвор поради ненавършени 20 години от дееца

Доживотният затвор е най-тежкото наказание, приложимо към 18 и 19-годишните. Когато той е индивидуализиран в тази възрастова група, т.е. на фона на формална забрана за осъждане на най-тежкото наказание, наказателноправното значение на възрастта на дееца се променя.

3.1 По този въпрос в съдебната практика са предложени два подхода, които могат едновременно да бъдат демонстрирани в случай на убийство на 21-годишната позната на 19-годишен младеж, извършено на 30.09.2011 г., за да бъде прикрита извършена по-рано кражба на 350 британски лири от същата пострадала¹⁹.

Според въззивния съд окръжният бил „надценил младостта” на подсъдимия като смекчаващо обстоятелство, тъй като тя била вече съобразена с оглед забраната по чл. 38, ал. 2, „а повторно отчитане е израз на неоправдана снизходителност на съда, което в случая е незаконосъобразно”²⁰. ВКС обаче намерил, че възрастта е **едновременно** смекчаващо обстоятелство, подкрепящо извода, че не е налице непоправимост на дееца, и формална пречка по чл. 38, ал. 2 от НК, съобразяването с която не зависи от такъв извод²¹.

Два други случая допълват впечатлението за отсъствие на единен подход при индивидуализиране на наказанието за извършено изключително тежко престъпление в ранна пълнолетна възраст.

3.2 През 2006 г. Ямболският окръжен съд наложил в светкавичен (еднодневен) съдебен процес доживотен затвор на **18-годишен** извършител на изнасилване и убийство на негова 13-годишна съученичка, която той неуспешно ухажвал близо година въпреки нейната и на родителите ѝ съпротива²². Пред съда изразил разкаяние.

Съдът приел за изключително тежки и двете престъпления предвид обекта („половата неприкосновеност и живота на човека”²³); начина на осъществяване (в светлата част на деня, „по отношение на лице осъществяващо придвижване до училището в което

¹⁹ Присъда № 68/ 22.12.2011 г. на ОС-Варна по НОХД № 265/2011 г.: В началото на септември деецът доброволно признал на пострадалата за кражбата и обещал да ѝ върне парите, които били част от получено в чужбина възнаграждение. Самият той работел. Малко преди убийството станал баща, но поради скарване с майката на детето се преместил при баба си. Когато се срещнал с пострадалата по предварителна уговорка за връщане на откраднатото, я помолил за отсрочване докато получи заплата, но пострадалата го заплашила с полиция. Като не успял да я убеди да не сигнализира властите, деецът я удушил, а на следващия ден се върнал заедно с близка, на която признал извършеното, за да прикрие следите. Отговорил от името на убитата на пропуснати телефонни повиквания, че е заминала за кратко. Инстанциите по същество се обединили около извод за изключителна тежест на посегателството с оглед „мотива и начина на извършване на деянието, възрастта на убитото момиче и последващото поведение на подсъдимия”, както и лошите характеристични данни за дееца и наличието на два квалифициращи убийството признака.

²⁰ Р № 41/ 23.04.2012 г. на АС-Варна по ВНОХД № 20/2012 г.

²¹ Р № 515/19.12.2012 г. по НД №1070/2012 г. на П НО на ВКС. Съдът зачел като смекчаващи още направените на досъдебното производство самопризнания и бащинството.

²² Присъда №41/31.05.2006 г. на ОС-Ямбол по НОХД №191/2006 г. На 23.11.2005 г. деецът случайно срещнал пострадалата 13-годишна негова съученичка, която отивала на училище, във входа на жилището ѝ. Провокиран от неотзивчивостта ѝ при поздравя му, той я изблъскал в мазето, където я изнасилвал и удушил и оставил тялото, до което забравил свои дрехи. Часове по-късно се върнал и, като се уверил, че тялото е още там, си тръгнал. Трупът е намерен на следващия ден.

²³ Пак там.

учи”²⁴, без реална провокация от жертвата); струпването на „по три квалифициращи признаци за всяко деяние”²⁵, като малолетието на жертвата е общ признак и за двете.

Личността на подсъдимия е оценена като особено опасна преди всичко поради факта на рецидива - деянието било извършено в изпитателен срок на условно осъждане по споразумение за участието на дееца в кражба като непълнолетен. От това обстоятелство е изведено заключение за непоправимост. По-нататък, като отегчаващо обстоятелство съдът приел предкриминалното поведение на „непрекъснато присъствие и следване” на жертвата и несъобразяването на дееца с нейното нежелание за близост. На трето място е изведено посткриминалното поведение по завръщане на местопрестъплението и признанието на подсъдимия, че му се догадило при вида на тялото, възприето от съда като признак на особена опасност на дееца.

Смекчаващи обстоятелства, вкл. относно възрастта не са изведени.

Съдът коментирал само приложението на предвидените най-тежки наказания по съответните квалификации, като индивидуализирал доживотния затвор с оглед пречката по чл. 38, ал. 2. Евентуалната целесъобразност на по-леките наказания не е обсъждана.

Случаят е показателен с оглед необходимостта от преценка на редица обстоятелства през перспективата на възрастта, вкл. свързаните с нея възможност на дееца да контролира и управлява личния си живот и характер на преживяванията, източник на престъпната мотивация.

Съдът например установил, че деецът бил формиран в семейство на ранно разведени родители от свръхобгрижваща майка, обвинително-враждебна към бащата, която от детска възраст внушавала на подсъдимия, че страда от психично заболяване и го принуждавала към прегледи и лечение. В месеците преди деянието приемал в прекомерни дози лекарства за психични заболявания, довели до поведенческа неадекватност. Връзката между тези обстоятелства, на които младежът не е имал възможност да се противопостави поради подчинеността си на родителския надзор, и престъплението изисква внимание²⁶.

С лични усилия момчето преодоляло хероинова зависимост, която формирало около 14-та си година. Фактът не е анализиран. Продължило обаче да пие, а в горните класове на гимназията престанало да ходи на училище, тъй като трудно преживявало отхвърлянето от съучениците си. Тогава именно участвало в кражбата, извършена от връстници. Съдът не коментирал констатираната от самия него разнородност на престъпните деяния – кражбата като елемент от стратегия за преодоляване на социална изолация и посегателствата над момичето, мотивирани от интимно влечение. Макар да могат да бъдат разглеждани все като неадекватни опити за намиране на близост, каквато отсъства в семейната среда, изводът, че деецът не се влияе от наказателна репресия би следвало да е съобразен поне със следните два факта. Първо, за всяко от престъпленията наказанието е насочено към корекция на различни аспекти на поведението и евентуален извод за непоправимост следва да демонстрира, че престъпните нагласи от първото деяние са запазени и участват във второто. Второ – деецът до момента не е търпял ефективно лишаване от свобода, а не всяко нарушение на изпитателния срок сочи на непоправимост.

²⁴ Пак там.

²⁵ Всъщност, изнасилването е квалифицирано с оглед два признака – малолетието на пострадалата и „особено тежък случай“ (вж. **Присъда №41/31.05.2006 г. на ОС-Ямбол по НОХД №191/2006 г.**).

²⁶ По данни на затвора осъденият има по-голям брат и по-малка сестра, която под влияние на същия родителски стил страда от забавено говорно развитие, социална изолация, неконтанктност и тревожност.

Формирането в описаните условия на постоянно емоционално и психическо насилие предполага задълбочено изследване на субективните преживявания на дееца при отхвърлящото поведение на пострадалата в предкриминалния период извън въпроса дали е бил налице физиологичен афект.

Според вещите лица, чиято експертна оценка съществено повлиява редица изводи на съда, личностовата структура на подсъдимия включва подчертан стремеж към доказване и отстояване на собствената значимост, целенасоченост и самостоятелност при вземане на решения, стремеж към отличаване от околните. Тези особености са типични за повечето младежи и сами по себе си не са отрицателни. Според вещите лица „психологическите механизми на престъплението следва да бъдат извлечени от личностовата структура”, но експертизата не ги извлича. Това навежда на абсурдното предположение, че всеки младеж с неизграден характер е общественоопасен.

3.3 За сравнение, през 2009-2010 г. софийските съдилища разглеждат случай на **убийство от увлечен по хирургията 18-годишен ученик**²⁷. На 19.05.2009 г. той умъртвил свой 19-годишен съученик с удар по главата с метална гира и 14 удара с нож (повечето в гърба), след което презицно аутопсирал и разфасовал тялото, части от което впоследствие били открити от клошарка в кофа за боклук, други били заровени на различни места в парка Витоша, а някои остават ненамерени. Непосредствен повод за престъплението станала пренебрежителна забележка на пострадалия във връзка с костюма на дееца за абитуриентския бал.

Пред съда подсъдимият отстоявал версия за отбрана срещу хомосексуално нападение от пострадалия, който продължително бил упражнявал над дееца хомосексуален тормоз през последните месеци, като мотивирал тормозения да не се оплаква под заплахата от разпространение на компрометиращи видеоклипове²⁸.

Водещи и в този случай са въпроси, неизбежно свързани с възрастта на дееца.

Според вещите лица мотивацията на престъплението изхожда от „преживяване за конкурентност спрямо пострадалия при вграждане в приятелска среда”. Двата се движели в компания с общи музикални интереси. Пострадалият е описан като прям, открит и жизнерадостен, с добър и благ характер, послушен и отговорен, с чувство за хумор и навици да се шегува и закача с всички, ангажиран в дълготрайна хетеросексуална връзка.

Извършителят бил затворен, тих, мълчалив, интровертен младеж, отстъпчив и нерешителен, който „не давал външен израз на мислите и чувствата си, не споделял изживяванията си”, вкл. чувството на раздразнение и съперничество, породено от публично отпращаните от пострадалия шегички, които възприемал като обидни. Тъй като в училище превъзхождал пострадалия по успех, очаквал да получи повече внимание и значимост от него, макар да бил физически по-слаб. Това пораждало „скрит конфликт между двамата, който ескалирал главно в съзнанието на подсъдимия, който не бил склонен дълго да търпи ироничното отношение на пострадалия, който смятал, че му дължи друго отношение предвид личните му качества и амбиции за бъдещето”. Според експертното заключение деецът развил „несъмнено чувство на продължаваща ненавист към пострадалия и отричане на неговата същност”, съхранени и след деянието.

²⁷ Присъда №408/01.12.2009 г. на СГС по НОХД №1096/2009 г., изменена с Решение №86/15.04.2010 г. на САС по ВНОХД №59/2010 г.

²⁸ В този период интересите на дееца към медицината получили практическо проявление в извършването на дисекция на жив заек със специално закупени медицински инструменти.

Видно дори само от изложените дотук данни, престъплението не може да бъде изолирано от крайни преживявания и несъразмерни реакции, тясно свързани с възрастово обусловен недостиг на социална и личностова зрялост и умения за справяне.

И двете инстанции отхвърлили тезата за сексуално ориентирана агресивна провокация като причина за извършеното.

Първата наложила доживотен затвор с оглед изключителната опасност на извършеното. Софийският градски съд придал ниска процесуална стойност на самопризнанието. То дошло два дни след деянието, през които деецът все още се освобождавал от уличаващи го вещи, било направено в ситуация на неминуемо разкриване и с оглед стратегия за разглеждане на делото по привилегирована процедура, гарантираща снизходителност. Съдът приел дееца за безкритичен, тъй като „реално не си дава сметка какво точно е направил”. Повлиян от експертизата, според която в ценностна система на подсъдимия не присъства човешкият живот, а характеровите черти, проявени в престъплението, са трайни и почти не подлежат на корекция, съдът го преценил като „дехуманизирана личност”, която в обществото е с „трудно разпознаваемо и прогнозируемо поведение”. Шеговитата закачливост на убийтия според съда била толкова незначителен мотив, че такъв „практически липсва”. Според съда изключителната опасност на извършеното не е преодоляна от смекчаващите обстоятелства (чисто съдебно минало, липса на противообществени прояви и частични самопризнания, но не и възраст).

Обсъжданата присъда принадлежи към група актове, чиито мотиви съдържат допълнителен по-общ ценностен анализ на извършеното като елемент от по-общии обществени процеси, вкл. тенденции „сред младото поколение”. Съдът изрично подчертал, че за този вид деяния в миналото законът предвиждал смъртно наказание, но пропуснал да уточни, че то никога не е било приложимо към толкова млади извършители. Съдът изтъкнал, че отговорни за криминализирането на дееца са „семейната среда, училището и обществото”, но не отчел това наблюдение в полза на подсъдимия като влияние, което той не е могъл нито да избира, нито да преодолее сам. По-нататък съдът обърнал внимание, че агресията сред младите е проблем, което е установен, но не получава ясно решение, нито последователен законодателен и политически прочит от правителствата след 1989 г. Макар и дискретно, разсъжденията внушават критичност към отсъствието на адекватна превенция, както и разбиране за наказанието като инструмент на превенция чрез целта му да въздейства предупредително на обществото, особено при широкото медийно отразяване на процеса.

По начало подобни обществено-политически призивни послания са типични за системите на прецедентното право и рядко срещани в континенталните правни системи; последните не насърчават съда към изразяване на лични вярвания, политически оценки и препоръки извън непосредствените задачи на наказателния процес. В конкретния случай изложеното е сред мотивите за избор на наказанието с оглед генералната превенция. То обаче съдържа твърде неясни и неконкретни тези за обществените явления, които съдът желае да повлияе с наказанието спрямо конкретния подсъдим, извън представата за демонстрация на суровост. То издава и личното пристрастие на съда към тежките наказания, вкл. носталгия по смъртното, което измества индивидуализацията към обстоятелства извън конкретните белези на деянието и оправдано контролните инстанции са се разграничили от него.

Въззивният съд отхвърлил извода за изключителна тежест на извършеното и преминал към срочно лишаване от свобода. В тази връзка обърнал внимание, че „убийството не е престъпление, за което задължително следва да се наложи най-тежкото

наказание”²⁹. Той отчетел като смекчаващи обстоятелства младата възраст, чистото съдебно минало, подробните и пълни самопризнания, „облекчили до голяма степен разследването” и добрите характеристични данни за подсъдимия, които, „без да имат характер на многобройни или изключителни, обуславят определяне на по-лекото по вид наказание, каквото е лишаването от свобода”.

Сред несъмнените достойнства на въззивното решение е безстрастният строго юридически анализ на фактологията по случая, изцяло отдалечена от емоционални или ценностни оценки, в която фактите са свързани с нормите на закона с почти математическа точност. Съдът обосновал приложимото наказание с извършеното от дееца и правилата на закона, а не с преживяванията на съдебния състав за състоянието на обществените отношения. Цитираният съдебен акт е блестящ образец за прецизен анализ на приложимостта на две конкуриращи се наказания, обоснован убедително както юридически, така и житейски, който **принадлежи към най-добрите съдебни практики** както по приложение на тежките наказания, така и по индивидуализиране на отговорността на млади извършители³⁰. Може само да се съжалява, че той не се радва на такова широко разпространение, каквото получават далеч по-несвършени актове.

3.4 Подобен подход през 2011 г. води до потвърждаване на наказание от 18 години лишаване от свобода, редуцирано по чл. 58а в 12 години от Монтанския окръжен съд.

На 11.05.2010 г. късно вечерта наскоро навършил пълнолетие младеж случайно видял в селската кръчма възрастен занаятчия, за когото знаел, че е „по-богат”. Макар да „нямал специална нужда от тези пари”, му отнел вещи и пари (общо 425 лева) и го умъртвил с удари с дърво³¹. От ранна непълнолетна възраст бил трикратно осъждан на обществено порицание за кражби. Получил основно образование, но бил с интелект на границата на умствената изостаналост и примитивна „девиантно развиваща се личностна структура от кръга на социопатиите”, емоционално хладна и отчуждена, с оформено асоциално поведение, характерно с планираност и самоконтрол.

Съдилищата се солидаризирали около извода, че предвид тежкия си резултат извършеното е със завишена опасност, но нито то, нито деецът разкриват изключителна опасност. В миналото деецът бил санкциониран с най-лекото възможно наказание. Сам по себе си рецидивът „не може да обуслови извод, че целите на наказанието по чл. 36 от НК вече не могат да бъдат постигнати по отношение на подсъдимия с никакво друго наказание, освен с доживотен затвор”. Макар и лоши, характеристичните данни също не очертават такъв извод. Като смекчаващи обстоятелства са отчетени младата възраст, изразеното разкаяние, оказаното съдействие за пълното разкриване на обективната истина, както и дефицитният интелект.

²⁹ **Решение №86/15.04.2010 г. на САС по ВНОХД №59/2010 г.**

³⁰ Смекчаващите обстоятелства според въззивния съд са повече от отегчаващите (механизма на деянието и посткриминалните действия), но им отстъпват по относителната си и поради това наказанието е наложено в максимален размер. С извода за липса на изключителна тежест съдът обвързал и извод за постижимост на целите по чл. 36 от НК с по-леката алтернатива. Той изрично отбелязал, че с определеното наказание „не е подценена обществената опасност на деянието, както и тежките последици за близките на убития, но наказанието е индивидуализирано в съответствие с разпоредбата на чл. 54 и при съобразяване на целите по чл. 36, които биха били постигнати чрез изолиране на подсъдимия от естествената му среда за продължителен период от време”.

³¹ **Присъда от 15.02.2011 г. на ОС-Монтана по НОХД № 1/2011 г., потвърдена с въззивно Решение № 167/02.05.2011 г. на САС по ВНОХД № 359/2011 г.**

Въззивното решение по това дело също се нарежда сред най-добрите примери за индивидуализация на отговорността на млади пълнолетни за тежки престъпления. Според него „при определяне на наказанието не следва да се дава изключителен приоритет на обсъжданите отегчаващи обстоятелства, като без всякакво съмнение следва да се признае и наличието на смекчаващи”, които „не следва да бъдат подценявани”, за да обусловят извод за „високата степен на обществена опасност и на деянието, и на дееца”³². Според съда е неоснователно да се смята, че „по-големият срок на изолиране на подсъдимия от обществото ще доведе до по-успешно постигане на целите на наказанието”, тъй като този срок „се определя и е в зависимост единствено от обстоятелствата, визирани в разпоредбите на глава V от НК, както и от целите по чл. 36 от НК”. Съдът специално подчертава, че генералната превенция се постига не само и не толкова с големи по размер наказания, а преди всичко със своевременното наказване на извършителите на престъпления и с неизбежността на наказанието за всяко престъпно посегателство, което в случая без съмнение е налице” (въззивният съд се произнася преди да е изтекла година от извършване на деянието) и „основният и значителният принос за бързото приключване на разследването, за доказването на престъплението и за своевременното наказване на извършителя на престъпното посегателство е именно на подсъдимия с неговото коректно, добросъвестно и съдействащо процесуално поведение”³³.

4. Отказ от налагане на доживотен затвор без замяна поради напреднала възраст на дееца

При изследване на значението на възрастта в съдебната практика интерес представлява случай от Благоевград, в който **52-годишната възраст на подсъдимия е сред аргументите за предпочитане на доживотния затвор пред този без замяна.** Възрастта е преценявана към момента на осъждането с оглед прогностичните ефекти на наказанието във времето.

Извършителят бил многократно осъждан за тежки престъпления, основно за изнасилване. Първата присъда го застигнала едва 20-годишен. Две години по-късно при неправилно управление на мотор блъснал и убил момче. Веднага след изтърпяване на 5 години лишаване от свобода извършил второ изнасилване, а след излизане от затвора – трето. Наказанието от 6 години лишаване от свобода за третото не изтърпял, тъй като в продължение на 10 години се укривал в чужбина, контактувайки само с майка си.

С доживотен затвор бил наказан за предумишленото убийство на баща си. Между родителите му съществувала многогодишна изостряща се вражда както по повод материален спор, така и поради различното отношение към криминалното поведение на дееца, което майката оправдавала, а бащата критикувал. В семейната война подсъдимият бил под влиянието на майка си, „която открито го използвала за реализиране на заплахите към съпруга си”³⁴.

³² Решение № 167/02.05.2011 г. на САС по ВНОХД № 359/2011 г., оставено в сила с Решение № 383/13.10.2011 г. по НД № 1859/2011 г. на III НО на ВКС.

³³ Пак там.

³⁴ Присъда № 133/30.05.2011г. на ОС-Благоевград по НОХД № 484/2009 г. След построяване на семеен мотел през 1992 г., в който деецът заживял, той често нападал физически баща си. След като строшил чаша в лицето му, пострадалият извадил срещу сина си ограничителна заповед и отношенията прекъснали в последвалия период на укриване. След завръщането на сина под чуждо име в началото на 2004 г. настъпил нов разрыв – майката започнала открито да обижда и да се заканва на бащата, че синът им ще го убие. Деецът поискал от баща си 40 000 евро, за да го остави на мира. След като му било отказано, намерил пистолет и

Пред съда отрекъл да е извършил отцеубийството, като обвинявал следствените органи, прокуратурата и съда, че са организирали доказателствата в негова вреда. През целия процес симулирал влошено здраве, което манипулирал с медикаменти и така успял да удължи гледането на делото на 3 години.

При индивидуализацията съдът преценявал отчуждението на дееца от баща му, криминалното му минало, отклонението от изтърпяването на наказание, което „в значителна степен допринесло за задълбочаване на антагонизма между баща и син“, завръщането в страната не за предаване на правосъдието. Установени са множество квалифициращи убийството обстоятелства. Миналото на дееца е свързано с актуалното престъпление, което съдът тълкувал като акт на затвърждаване на „пренебрежението към установения правов ред, изобщо към социално-организираното общество, към родовите кръвни връзки, към семейните устои и към морала като цяло“.

Според съда „този деец се е очертал като потенциално непоправим“. Той бил превърнал нарушаването на закона в начин на живот и всяко значимо препятствие разрешавал в противоречие с морала и закона. „Тенденцията в неговия житейски път към нарушаване на закона е толкова устойчива, че обществото следва да бъде предпазено в една значима степен от неминуемите рецидиви на неговото поведение“. Анализът на личността е сред най-прецизно обосноваване в практиката по индивидуализация на най-тежките наказания.

Съдът приел за настъпили предпоставките на доживотния затвор без замяна и заключил, че това наказание „би било и заслужено“. Въпреки това отказал да го наложи поради достигнатата възраст³⁵. Тя била „такава, че изтърпяването на наказанието по чл.38а от НК, имайки предвид възможността по ал.3 на тази норма, би снизила опасността от престъпна активност до незначителни стойности и обществото би било в достатъчна степен защитено“. С други думи, **евентуалната съдебна замяна би настъпила в твърде напреднала възраст, която сама по себе си би препятствала рецидива, ако изобщо бъде достигната.**

Доколкото в случая именно възрастта на дееца сближава прогностичните ефекти на двете най-тежки наказания, съдът предпочел по-лекото поради убеждение за житейска безсмисленост да налага по-тежкото. Този прагматичен подход издава още **принципно предпочитание към умереност на репресията**. Несъмнено той трябва да получи насърчение, тъй като изцяло съответства на духа на изключителното наказание. На практика обаче съдът установил, **че целите по чл. 36 могат да бъдат постигнати и с по-лекото наказание**, макар това да не е изрично заявено.

В заключение следва да се отбележи, че изключително тежките престъпления, извършени от непоправими лица, са рядко срещана и сериозна необичайност, по отношение на която предизвестени наказателноправни решения няма. Тези случаи изискват индивидуален, непредубеден и внимателен подход, чувствителен към

писмено упълномощил майка си да го представлява по наследствени въпроси. На 14.12.2004 г. причакал баща си да отиде да види майка си, за която се грижел, и го застрелял. След по-малко от два месеца бил задържан.

³⁵ **Присъда № 133/30.05.2011г. на ОС-Благоевград по НОХД № 484/2009 г.** Съдът се позовал още на смекчаващо обстоятелство - личностово разстройство от смесен тип, поради което при затруднение деецът бил „склонен да реагира с бърз интензитет на негативните емоции на фона на силно скъсен импулсивен самоконтрол и афектно отреагиране на кумулирано напрежение“. Съдът е приел това състояние като болестно смущение на здравето.

подробностите и умерен в преценките. Макар обичайно младите хора да са податливи на промяна, особено в дългосрочен план, такова очакване не е непременно оправдано за извършители на изключителни престъпления. Поради крайността на репресията и необратимостта на най-тежкото наказание е важно не само изводите в тази посока да са житейски верни, но и убедително обосновани. Може би не е случайно, че колкото по-задълбочен, подробен и многоаспектен е погледът на съда, толкова по-често той е и умерен в избора на наказанието.